

YOSHLARDA ESTETIK MADANIYAT SHAKLLANISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLAR

DOI: 10.5281/zenodo.11127910

Suvanova Dilnura Kurbanovna

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar, jismoniy madaniyat va sport kafedrasida assistenti

dilnursuvanova51@gmail.com +998937296043

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0007-9414-4775>

Annotatsiya. Maqolada estetik madaniyat, uning jamiyat hayotida tutgan o'rnini va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar masalasi tahlil qilingan. Estetik madaniyatning yoshlar ijtimoiy faolligi, intellektual darajasiga ko'rsatuvchi ta'siri masalalari ko'rib o'tilgan. Estetik ong va madaniyatning inson ma'naviy kamolotida tutgan o'rnini va ahamiyati hamda unga ta'sir ko'rsatuvchi omillarning ijtimoiy falsafiy masalalari haqida fikr bildirilgan.

Аннотация. В статье анализируются вопросы эстетической культуры, ее место в жизни общества и факторы влияющие на нее. Рассмотрено влияние эстетической культуры на социальную активность и интеллектуальный уровень молодежи. Выражены роль и значение эстетического сознания и культуры в духовном развитии человека, а также социально-философские вопросы факторов влияющих на него.

Abstract. The article analyzes the question of aesthetic culture, its place in the life of society and the factors affecting it. The influence of aesthetic culture on the social activity and intellectual level of young people is considered. The role and importance of aesthetic consciousness and culture in human spiritual development and the social and philosophical issues of the factors affecting it are expressed.

Kalit soʻzlar: Estetik madaniyat, ijtimoiy hayot, estetik ong, estetik faoliyat, unga taʼsir koʻrsatuvchi omillar, yoshlarning ijtimoiy faolligi, estetik madaniyat va ijtimoiy faollik, insonning maʼnaviy kamoloti

Ключевые слова: Эстетическая культура, общественная жизнь, эстетическое сознание, эстетическая деятельность, факторы влияющие на нее, социальная активность молодежи, эстетическая культура и социальная активность, духовная зрелость личности.

Key words: Aesthetic culture, social life, aesthetic consciousness, aesthetic activity, factors influencing it, social activity of young people, aesthetic culture and social activity, spiritual maturity of a person.

KIRISH. Oʻzbekistonda demokratik huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etilishi, jamiyat hayotining barcha sohalaridagi jadal rivojlanish, islohotlarning muvaffaqiyati yoshlarning ijtimoiy faolligi, intellektual bilimi, estetik madaniyati darajasiga bogʻliq boʻlib, ijtimoiy-siyosiy, maʼnaviy jihatdan yetuk yoshlargina jamiyat taraqqiyotiga oʻzining munosib hissasini qoʻsha oladi. Bugungi kunda yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularning maʼnaviyatini yuksaltirish, ular tomonidan dunyoviy bilimlarning egallanishi, ilgʻor texnologiyalardan unumli foydalanish koʻnikmasining shakllantirilishi, estetik ong va madaniyat darajasining yuksalishi dolzarb ahamiyat kasb etib borayotgan masalalardir.

Mamlakatimizdagi tub oʻzgarishlar, yoshlarga oid davlat siyosatini yanada rivojlantirishni kun tartibiga qoʻymoqda, - deydi Prezident Shavkat Mirziyoyev, - Yoshlar bilan ishlash samaradorligini baholash boʻyicha yagona koʻrsatkichlar ishlab chiqish, yoshlar siyosatini baholash milliy indeksini joriy etish kerak. Oʻzbekiston yoshlar ittifoqi “Oʻzbekiston yoshlari - 2025” konsepsiyasini ishlab chiqishi, unda maʼnaviy va jismoniy barkamol avlodni voyaga yetkazishning amaliy chora-tadbirlari belgilanishi zarur¹.

¹ Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга мурожаатномаси // Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-жилд, Тошкент, Ўзбекистон, 2020 йил, 34-35 бетлар.

Estetik bilim chuqur va barqaror estetik qiziqishlarni hosil qiladi. Yoshlardagi estetik bilim ularni estetik faol bo'lishga, o'z faoliyatlarini namoyon qilishga tayyorlaydi. Inson tevarak-atrofnı go'zallik qonunlari asosida o'zgartirishga, go'zallikni yaratishga harakat qiladi. Ushbu jarayonda unga bir qator omillar bevosita ta'sir ko'rsatadi. Estetik jihatdan tarbiyalangan inson hayotni go'zal qilishga intiladi, estetik tomondan faol bo'lishga harakat qiladi. Insonning estetik faolligi quyidagi omillarda, hayotda go'zallik yaratishga qaratilgan faoliyatda, chiroyli, bejirim kiyinishida, madaniy muomalasida, o'zini tuta bilishida, oila va ishda estetik muhitni yaratishida namoyon bo'ladi. Nazariy va amaliy estetik bilimlarni egallash jarayoniga ham bir qator omillar ta'sir ko'rsatib, bular, yoshlarda estetik bilimlarning tarkib topganligi, estetik madaniyatning tarbiyalanganligi, estetik va madaniy meros namunalaridan xabardor bo'lish, estetik tuyg'uning rivojlanganligi, yoshlarning ijtimoiy hayot, tabiat va mehnat go'zalliklarini his etishi, go'zallikka intilish ehtiyojining rivojlanganligi, estetik idealning shakllanganligi, fikrlash, faoliyat, xatti-harakat hamda tashqi ko'rinishda go'zal bo'lishga intilish kabilardan iboratdir. Yoshlarning estetik madaniyati ularning estetik his-tuyg'usi, bilimi, dunyoqarashida namoyon bo'ladi. Estetik madaniyat jamiyatning san'at, go'zallik va estetik qadriyatlarga bo'lgan munosabatini o'zida ifodalaydi. Jamiyatning estetik madaniyatiga uning san'atga bo'lgan qiziqishi, san'at asarlarini baholash qobiliyati, estetik qadriyatlarga hurmat va go'zallikni idrok etish kabilar kiradi. Estetik madaniyat jamiyatning madaniy boyligi va badiiy mahoratining ko'rsatkichidir. Jamiyatning estetik axloqi uning qadriyatlari, e'tiqodlari va uslubini aks ettiruvchi san'at asarlari va me'moriy inshootlari orqali namoyon bo'ladi. Jamiyatning estetik mentalitetini rivojlantirish va saqlash uning madaniy-ijtimoiy taraqqiyotiga xizmat qiladi. Estetik sivilizatsiya jamiyatda san'at va badiiy ishlab chiqarishga qiziqish uyg'otadigan muhitni yaratadi va yoshlarni barkamol inson qilib tarbiyalashga xizmat qiladi.

Estetik madaniyat taraqqiyoti shaxsda faollikni kuchaytiradi, o'z ijodiy imkoniyatlarini sinab ko'rish va ro'yobga chiqarishga da'vat etadi. Ana shunday ijtimoiy-tarixiy va ma'naviy jihatdan nihoyatda zarur bo'lgan masala – jamiyatda

estetik madaniyatning shakllanishi va rivojlanishini tadqiq etish ham nazariy, ham amaliy jihatdan dolzarb bo‘lib hisoblanib, birinchidan, shaxs estetik madaniyatining ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlar tarixida qanday o‘rganilganlik darajasi hamda ijtimoiy taraqqiyot jarayonida estetik madaniyat va unga doimo jamiyatda ehtiyojning oshib borishi ob‘yektiv jarayon ekanligi ma‘naviy-madaniy sohalardagi o‘zgarishlarda ro‘y bermoqda. Buning natijasida jamiyatda shaxs estetik madaniyati rivojiga xizmat qiluvchi milliy va umumbashariy qadriyatlar, jumladan, ajdodlarimiz ma‘naviy meroslarini tadqiq etish, erishilgan yutuqlari asosida voqelikni ilmiy-nazariy o‘rganish, xalq manfaatlarini ifodalovchi tizimni yaratishga qaratilgan nazariy-metodologik masalalar muhim ahamiyat kasb etadi².

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

G‘aybullayev Otabekning “Estetik madaniyat” deb nomlangan monografiyasida ta‘kidlab o‘tilganidek, “Yoshlarning ma‘naviy qiyofasini belgilashda, ularning ijtimoiy faol shaxs bo‘lib shakllanishida muhim ahamiyat kasb etuvchi omil – estetik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish muhim ijtimoiy-falsafiy ahamiyatga ega”³.

Estetik madaniyat shaxs, xususan, yosh avlod dunyoqarashida Vatanga bo‘lgan muhabbat, yurtga sadoqat tuyg‘ularini shakllantiradi. Jamiyatda jismonan baquvvat, axloqan pok, estetik madaniyatli, ma‘naviy barkamol avlodni tarbiyalash masalasi davlat siyosatidagi ustuvor vazifa bo‘lib hisoblanadi.

Shu asosda yosh avlodimizning grajdanlik pozitsiyasi va faolligini kuchaytirish, uni mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarni puxta egallab, xalqaro maydonda raqobatga kirisha oladigan barkamol shaxslar etib tarbiyalash bo‘yicha sezilarli ishlar amalga oshirilmoqda, - deydi Shavkat Mirziyoyev, - Eng muhimi, yoshlar bilan doimiy muloqot olib borish, ularning bandligini ta‘minlash, hayotda o‘z o‘rnini topishi, jamiyatning munosib a‘zolariga aylanishi, mehnat va turmush

² Fayбуллаев Отабек. Эстетик маданият. Монография. Тошкент, Наврўз нашриёти, 2020 йил 4 бет.

³ Fayбуллаев Отабек. Эстетик маданият. Монография. Тошкент, “Chashma print” нашриёти, 2008 йил 6 бет.

sharoitlarini yaxshilash vazifasi barchamizning kundalik faoliyatimiz mezoniga aylanib bormoqda⁴.

2016 yil 14-sentyabrda O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi O‘RQ-406-son Qonuni qabul qilinib, ushbu qonunning 12/1-moddasi “Madaniyat organlarining yoshlarga oid davlat siyosati sohasidagi vakolatlari” deb nomlangan. Ushbu moddada, “Madaniyat organlari: ijodkor yoshlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlaydi, ularning o‘z iqtidori va iste’dodini to‘laqonli namoyon qilishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratadi”⁵, deyilgan.

Milliy estetik madaniyat shaxsning qalbi va ongiga o‘ziga xos ta’sir etish yo‘li bilan yuksak ma’naviyatni tarbiyalovchi omil bo‘lib hisoblanadi. Estetik madaniyat umuminsoniy ma’naviy qadriyatlarni egallash va hayotga tatbiq etishga yordam beradi. Tarixiy-badiiy an’analardan ijodiy foydalanish, ularning tadrijiy taraqqiyot qonunlarini egallash imkoniyatini yaratadi. Boshqa xalqlarning madaniyatlari bilan milliy madaniyatning o‘zaro aloqasini, milliy g‘oyaning maqsad-manfaatlari bilan uyg‘unlikni ta’minlaydi. San’at asarlari, shuningdek, zamonaviy turmush va xalq estetikasini rivojlantirish, sanoat mahsulotlari ishlab chiqishda texnika estetikasi yutuqlaridan foydalanish imkoniyatini yaratadi. San’at asarlariga murosasiz tanqidiy munosabatni, sog‘lom estetik did va ehtiyojlarni shakllantiradi. Shu bilan birgalikda estetik madaniyat taraqqiyotiga maktab ta’limi, oliy ta’lim, maktabdan tashqari muassasalar, yoshlar klublari, musiqa maktablari kabi ijtimoiy-ma’naviy omillar ham o‘ziga xos tarzda ta’sir ko‘rsatadi.

Estetik madaniyat kasbiy faoliyat estetikasi orqali namoyon bo‘ladi. Kasbiy faoliyat estetikasi deb biron bir kasb sohiblarining voqelikka estetik munosabatda bo‘lish orqali o‘zlarining xizmat faoliyatlarini nafosat qonunlari, prinsiplari, vositalari asosida tashkil qilishlarini o‘rganish va o‘rgatishga aytiladi. Kasbiy faoliyat estetikasi quyidagi vazifalarni bajaradi: 1) xodimlarining olamni go‘zallik qonunlari asosida

⁴ Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон ёшларига байрам табриги // Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баходир. 2-жилд, Тошкент, Ўзбекистон, 2018 йил, 490 бет.

⁵ Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”. 2016 йил 14-сентябрь, ЎРҚ-406-сон. <https://lex.uz/docs/3026246>

yaratishi, o‘zgartirishi va qayta qurishida ko‘maklashish; 2) go‘zallik, qahramonlik va ulug‘vorlikni ularning antipodi bo‘lgan xunuklik, qo‘rqoqlik va pastkashlikdan ajrata bilish; 3) nafosat qonunlari, prinsiplari asosida estetik tarbiya ishlarini tashkil qilish⁶.

NATIJA VA MUHOKAMA

2022 yil 28 yanvarda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning №PF-60 sonli “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni qabul qilinib, ushbu farmonga 1-ilovada fuqarolar, eng avvalo yoshlarning estetik madaniyatini yuksaltirish masalasiga katta e‘tibor qaratilgan edi. Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasidagi 75-maqсадda, “Tasviriy va amaliy san‘at hamda dizayn yo‘nalishlarini rivojlantirish, aholining badiiy-estetik didini yuksaltirish” masalasiga e‘tibor qaratilgan bo‘lsa, 76-maqсадda “Madaniyat va san‘at sohalarini yanada rivojlantirish, madaniyat muassasalari va ob‘yektlarining moddiy-texnika bazasini yaxshilash”,⁷ masalalariga e‘tibor qaratildi.

2023 yil 11 sentyabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning “O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi №PF-158 sonli Farmoni qabul qilinib, farmonga 1-ilovadagi 1-maqсад, “Har bir insonga o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi uchun munosib sharoitlarni yaratish”, deb nomlangan. Ushbu maqsadning 1,5 yo‘nalishi “Ma‘naviy taraqqiyotni ta‘minlash va madaniyat sohasini yangi bosqichga olib chiqish bo‘yicha islohotlar”, deb nomlangan bo‘lib, farmonga ilovadagi 42-maqсадda “Madaniy merosni muhofaza qilish, ilmiy o‘rganish va ommalashtirish bilan bog‘liq faoliyatni yanada takomillashtirish”, masalasiga e‘tibor qaratilgan edi. Ushbu yo‘nalishda “San‘atshunoslik instituti, o‘zbek tili, adabiyoti va folklori instituti arxividagi 3 mingtadan ortiq arxiv materialini zamonaviy formatga o‘tkazish, kamida 3 ta noyob nomoddiy madaniy meros namunasini YUNESKOning xalqaro ro‘yxatlariga kiritishga erishish, 30 tadan ortiq nomoddiy

⁶ Яхшиликков Ж.Я., Мухаммадиев Н.Э. Фалсафа. Дарслик. Самарқанд, 2021 йил, 387 бет.

⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”. 2022 йил 28-январь, №ПФ-60. <https://lex.uz/docs/5841063>

madaniy meros elementini chuqur ilmiy tadqiq etish, 158 ta madaniy meros ob'yektini asrashga doir ishlarni bajarish"⁸, kabi vazifalar belgilangan edi.

Davlat-xususiy sheriklik asosida yangi madaniyat va istirohat bog'larini tashkil etish, ularni zamonaviy yoshlar maskanlariga aylantirish choralarini ko'rish zarur, - deydi Prezident Shavkat Mirziyoyev, - Ushbu bog'lar tarkibida birinchi navbatda sport maydonchalari, amfiteatr va kichik sahnalar, kutubhona, "Kitob kafelari" bo'lishi lozim⁹

XULOSA

Bugungi kunda O'zbekistonda barkamol avlodni tarbiyalash masalasiga katta e'tibor qaratilib, yoshlarni dunyoqarashi keng, turli bilimlarni puxta egallagan, xorijiy tillarni, kompyuter texnologiyalarni yaxshi biladigan, estetik, madaniy, axloqiy, siyosiy, huquqiy, iqtisodiy ongi va madaniyati yuksak shaxs qilib tarbiyalash masalasiga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birgalikda inson barkamolligining muhim mezon sifatida shaxsning madaniy darajasi, uning estetik ongi va madaniyati masalasiga ham katta e'tibor berilmoqda. Shaxsning madaniy darajasi, uning estetik ongi va madaniyati millat genofondining shakllanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, kelajakda O'zbekistonning buyuk kelajagini ta'minlashga xizmat qiladi. Fuqarolar, eng avvalo yoshlarning madaniyatligi, estetik ong va estetik madaniyat darajasining yuksakligi ularning sog'lom, aql-zakovatli, ma'rifatli, insonparvar, mehnatsevar, mas'uliyatli ekanliklari bilan belgilanadi. Estetik madaniyat va estetik tarbiya inson ma'naviy kamolotining muhim omillari sifatida ijtimoiy taraqqiyotda muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR:

⁸ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. 2023 йил, 11 сентябрь №ПФ-158. "Ўзбекистон-2030" стратегияси тўғрисида. <https://lex.uz/ru/docs/6600413>

⁹ Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга мурожаатномаси // Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. 3-жилд, Тошкент, Ўзбекистон, 2019 йил, 34-35 бетлар.

1. Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston yoshlariga bayram tabrigi // Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild, Toshkent, O‘zbekiston, 2020 yil.
2. G‘aybullayev Otabek. Estetik madaniyat. Monografiya. Toshkent, Navro‘z nashriyoti, 2020 yil.
3. Файбуллаев Отабек. Эстетик маданият. Монография. Тошкент, “Chashma print” нашриёти, 2008 йил.
4. Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston yoshlariga bayram tabrigi // Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild, Toshkent, O‘zbekiston, 2018 yil.
5. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”. 2016 yil 14-sentyabr, O‘RQ-406-son. <https://lex.uz/docs/3026246>
6. Yaxshilikov J.Ya., Muhammadiyev N.E. Falsafa. Darslik. Samarqand, 2021yil.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” . 2022 yil 28-yanvar, №PF-60. <https://lex.uz/docs/5841063>
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2023 yil, 11 sentyabr №PF-158. “O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risida. <https://lex.uz/ru/docs/6600413>
9. Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga murojaatnomasi // Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild, Toshkent, O‘zbekiston, 2019 yil.
10. Суванова Дилнура Курбановна, Нарзиева Наргиза Норкузиевна, Султанова Озода Раджабовна, ИСТОРИКО-ДУХОВНОЕ НАСЛЕДИЕ, ВАЖНЫЙ ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В МОЛОДЕЖИ , ПЕДАГОГИ: Том. 53 № 2 (2024): МЕЖДУНАРОДНЫЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЖУРНАЛ ПЕДАГОГИ
11. Султонова Озода Раджабовна, Нарзиева Наргиза Норкузиевна, Суванова Дилнура Курбановна, СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ И ПУТИ ЕГО

УЛУЧШЕНИЯ (<https://pedagogs.uz/index.php/ped/article/view/934>), ПЕДАГОГИ:
Том. 53 № 2 (2024): МЕЖДУНАРОДНЫЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЖУРНАЛ
ПЕДАГОГИ

12. Kurbanovna, S. D., & Mustafakulovich, K. S. (2022). The Role of Aesthetic Culture in Educational Processes. Open Access Repository, 8(04), 208-210.

13. Kurbanovna, S. D. (2023). GO‘ZALIK VA ULUGVORLIK KATEGORIYALARINING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMYIY JURNALI, 3(10), 96-98.

14. Suvanovna, D. (2023). SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE SIGNIFICANCE OF RELIGIOUS VALUES IN THE FORMATION OF AESTHETIC CULTURE AMONG YOUNG PEOPLE. Евразийский журнал медицинских и естественных наук, 3(1 Part 1), 108-115.

15. Mustafakulovich, K. S., & Kurbanovna, S. D. (2023). Effect of Aesthetic Categories on Human Spirituality. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2(11), 501-503.

16. Sa’Dullayev, S. (2024). Дукчи Эшон кўзғолони ва унинг сабаблари. Итом Вухорий сабоқлари, 3(2), 53-54.

17. Sadullayev Sanjar. (2022). The Robbery of the Hoja Ahmad Yassavi Complex by the Russian Colonials. Eurasian Scientific Herald, 10, 1–5.